

הלכות תענית סימן תקסה תקסו

בשם א"ח: ו' להמתענה (י) (יד) ומפרסם עצמו לאחרים להשתבח שהוא מתענה, הוא נענש על כך: תקסו דיני תענית צבור, וכו' ח' סעיפים:

ל השב"ח סימן קה טהורשקטי פרק קמא דמגינה

א' בתענית צבור אומר שליח צבור 'עננו' (א) בין 'גואל' ל'רופא' - נחותם 'ברוך אתה ה' (ב) העונה לעמו (ג) ישראל בעת צרה' (ואם שכח, עין לעיל סוף סימן קיט סעיף ד). (ג) 'קורין יצחל' בשחרית ובמנחה. (ד) בין שחל בשני ובחמישי בין שחל בשאר הימים: הגה [*] ומפטרין במנחה דרשו, ובשחרית אין מפטרין חוץ מהשעה באב, (ה) וקורין אפלו בשחל בערב-שבת (מהר"ל). *ואם מתענים בראש-החדש, (ו) קורין שחרית פרשת ראש-החדש ומנחה בשל תענית (ר"ח ספיק דתענית וכו' בשם רוקח): ב [*] כשהצבור גוזרים תענית על כל צרה שלא תבוא עליהם, וכן בתענית שני וחמישי ושני שאחר הפסח ואחר ההג שנותגים באשכנז להתענות הצבור, יתגוו הראשונים לומר שליח צבור 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' ולקרות יצחל': הגה (ז) מיהו, אם קבעו התענית בשני וחמישי, (ח) אין דוחים פרשת השבוע בשחרית, (ט) אלא קורין בשחרית בפרשה ולערב קורין יצחל. (י) בלבד (ז) שני וחמישי ושני שמתענין אחר הפסח וסבות שקורין שחרית וערבית יצחל, והכי נהוג. וי"ש שתמהו עליהם

א' השב"ח סימן קמא תענית י"ג ב' הרמב"ם פסקו ב' מהלכות תפלה ג' טור בשם רב שר-שלוס ד' טור ה' שם השם אב יצחל בשם אב רב יואל וכו' רבי שמשון

באר היטב

קמב הפ"ח דנה אינו אלא משום ויעבר, אבל סליחות ותחנונים בלא ויעבר אין אסור בדבר. אבל הט"ז כתב דאפלו סליחות בלא ויעבר אסור משום שמוכרי בסליחות וזכר-לנו היום ברית שלש עשרה, וכן בהרבה סליחות שימצא שלש עשרה מדות אותם אין לאקרם אפלו בלא ויעבר, אבל אותם סליחות שאין נזכר בהם שלש עשרה מדות ודאי יחיד יכול לאקרם, ומתענה, ואפלו אם שואלין אותו אם הוא מתענה יאמר שאינו מתענה, אבל אם מפצירין בו לאכל ואינו יכול להתנצל בלא"ה יאמר שהוא מתענה, ט"ו ומ"א, ע"ש. ואם מתענה מפני השוכה נפרסם כדי שילמדו ממנו לשבח, הלק"ט סימן קמב: (ב) וישראל, כתב הט"ז: בסדרים שלנו יש חסרון הני ב' תבות 'לעמו' וישראל, אבל נסתת הרמב"ם פ"ב מהפלה העונה בעת צרה, וכו' בהמשך פי"ב דתענית: (ג) בה"ב. לפי שתעניתים אלו קבעו כל ישראל בכל הארצות ומעט הם אותם שאינם מתענים, משא"כ

שערי תשובה

[*] ומפטרין במנחה דרשו. וצ"ח בני"ב ס"ח סימן קי באם השלישי אינו פקד להקטר והמון ויחזיר יודעים נסתייד הם, שהרי קראו במונה תפלה, ואם גם הם אינם יודעים נסתייד אחר עלי שום קריאה בתורה, ע"ש. וע"ש במ"ש כשהצבור אפרים שער ט קצ"ח ד: [*] כשהצבור גוזרים. וצ"ח בשו"ת מ"ם רכ"ס סימן מח באם המתענים ערו"ח רוצים לקבצו ענו, ע"ש. ולעיל סימן תזו מבאר דשפיר יבול"ס לקבצו ע"ש:

לאקרם, ע"כ: (י) ומפרסם, ואפלו אם שואלין אותו אם הוא מתענה יאמר שאינו מתענה, אבל אם מפצירין בו לאכל ואינו יכול להתנצל בלא"ה יאמר שהוא מתענה, ט"ו ומ"א, ע"ש. ואם מתענה מפני השוכה נפרסם כדי שילמדו ממנו לשבח, הלק"ט סימן קמב: (ב) וישראל, כתב הט"ז: בסדרים שלנו יש חסרון הני ב' תבות 'לעמו' וישראל, אבל נסתת הרמב"ם פ"ב מהפלה העונה בעת צרה, וכו' בהמשך פי"ב דתענית: (ג) בה"ב. לפי שתעניתים אלו קבעו כל ישראל בכל הארצות ומעט הם אותם שאינם מתענים, משא"כ

משנה ברורה

בבב כתבו המכתב, קודר לענה הרמ"א בשם אור נרוצ דאפלו סליחות לחוד גביכ"ן אין לומר בנחיר: אבל האחרונים תמהו על עקר הדין, דלמא לא יאמר הנחיר סליחות, והוא מחננים בעלמא? (י) והספימו דסליחות בלא י"ג מדות יכול יחיד לומר: ו (יד) ומפרסם עצמו וכו'. משמע שאם שואלין אותו אם התענה מחר לומר האמת, פירן שאינו עושה להשתבח ולהתפאר¹⁸⁹, ומפל מקום נכון הוא שפכל גוני יאמר שאינו מתענה¹⁹⁰ כדי שלא להזיק טיבותא לנפשה, אכן אם מפצירין בו לאכל ואינו יכול להתנצל בלא"ה הכי, יאמר שהוא מתענה [ט"ו ומ"א]. ופשוט דכל זה בסתם תענית שאדם מקבל על עצמו¹⁹¹, אבל בתעניתים הקבועין והוא במקום שמקלין בו המון, מצוה לפרסם שמתענה כדי שילמדו ממנו, ולהפך, אם הוא במקום שהעולם מתמירין על עצמם להתענות אף תענית בה"ב ובהזמה והוא אין יכול להתענות מפני שהוא חלש, לא יאכל בפרהסיא בפני המון-עם אלא בצנעא [פמ"ג]:

באר הלכה

עשה שדעתם להתענות, ורק מחששא שפא לא יוכלו אחר-כך להתענות, כזה אפרין פירן דצלי-כ"פ פנים ישרי מעט אף לבסוף, לא מחזי כשקרא, אבל אם יודע שבשעת תפלה אין שם עשה שדעתם להתענות, אס"כ אינו שליח של צבור לענין תפלת תענית (ואמר מרדכי): * ואם מתענים בראש-החדש, עין לקמן סימן תקעב סעיף ב"ז:

א (א) בין 'גואל' ל'רופא', דכתיב "ה' צדי ונאל", (ב) וסימך לה "יענך ה' ביום צרה": (ב) העונה לעמו ישראל וכו'. ובסדרים שלנו איתא 'העונה בעת צרה', (ג) וכן הערה: (ג) 'קורין יצחל' בשחרית ובמנחה. הינו בכל תענית-צבורה, אבל בתענית באב קורין בשחרית "כי תוליד בני"ם וכו'" ומפטרין בנרמיה "אסף אסיפם", גדלעיל בסימן תקטט סעיף ד בהג"ה, וכן במנחה דומה בקריאה לשאר תענית-צבור. מה שהקלה אומרים "שוב מתרו אפר" ודך בקשה וכן "ה' ה' אל רחום וחנון וגו'¹⁹⁴, העולה לתורה וכן התנו הקורא (ג) אין אומר איתן פסוקים עם הקהלה, רק אחר-כך כשיסמו הקהל, אז קורא התנו עם העולה בתורה. (ד) ונאוי לנהר שהשליח צבור יתחין עד שייסגמו כלם ואחר-כך יתחיל לקרות, כדי שישמעו כלם מתורה: (ד) בין שחל בשני ובחמישי. עין לקמן בסעיף ב בהג"ה, דבתעניתים שאין קבועין לכל, מנהגו שאין דוחין פרשת השבוע בשחרית: (ה) 'קורין יצחל' (ו) בשחרית ובמנחה. (ו) והוא הדין דאומר שליח צבור 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא': (ו) קורין שחרית פרשת ראש-החדש. ובדעבד אם קרא יצחל' (ו) נראה שאין מקורין אותו¹⁹⁶, דגל לטמף על הירושלמי דסובר דאף לכתחלה קורין יצחל': (ז) מיהו, אם קבעו התענית וכו'. הינו אם הצבור קורו תענית, ולאפוקי תעניתים הקבועין, אפלו אם חלו בשני וחמישי דוחין פרשת השבוע וקורין יצחל' לכלי עלמא: (ח) אין דוחין פרשת השבוע. דהוא תדיר¹⁹⁸, ואין תשוב תענית שלא נהפשט בכל ישראל לרחות פרשת השבוע. ועין באלה רבה שהביא בשם מלבושי-יוס טוב שדעתו לדינא להורות בהטור וקדעת רב שר-שלוס דדוחין פרשת השבוע וקורין יצחל'. אלא דמפל מקום פירן שנהגו בן אין לשנות המנהג, ועין בבאור הגר"א שדעתו גם-כן לדינא בהמלבושי-יוס טוב, ותמה על הרמ"א, עין שם, אמנם באלה רבה מציד להורות בהרמ"א, שכן נמצא באגדה בשם רבננו, עין שם. ומפל מקום בדעבד אם התחילו לקרות פרשת יצחל' אין לחזר, פן נראה לעניות דעתי: (ט) אלא קורין בשחרית בפרשה. ומפל מקום השליח צבור אומר (ט) 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' בשחרית ומנחה: (י) בלבד שני וחמישי ושני שמתענין אחר פסח וכו'. לפי שתעניתים אלו קבעו בכל הארצות ומעט

שער הציון

(י) ב"ח ואלה רבה וישיב-קנסת הגדולה וכן משמע מפני אברהם להקל, ח"ל בטורי-נהב¹⁸⁸, ונמנן אברהם מבאר דברי האור נרוצ דכנתו, שבמקום שנהגין לומר סליחות בצבור באמצע תפלה, יתחיד בתפלתו אין יכול לעשות כן משום הפסק; ובאורו הוא (כונ בדברי האור נרוצ, אכן לשון הרמ"א דקאמר 'וכן' לא משמע כן, וצריך ציון [הנר"א]: (ב) כיה"סך בשם ארחות-חיים: (ג) פן משמע מפני אברהם וכן כתב הגר"א: (ד) אחרונים: (ז) פרי-מנחים: (ח) לעיל בסימן תקנ סעיף ג בהג"ה: (ו) שם בדי-אפרים: (ו) עין בבאור הגר"א שדעתו להקלה בהירושלמי, ועל-כ"ל פנים בדעבד בנדיא אין לחזר: (ד) פן משמע באחרונים:

הַלְבוּת תַּעֲנִית סִימָן תַּקְסָה תַּקְסוֹ

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק ז]

הַלְבָּא קְטוּרִין קַבֵּל¹⁸.

שביאר הט"ז (ס"ק ה) בדעת הרמ"א האוסר ליחיד לומר סליחות או ייעבור, דהיינו שלא יאמר סליחות שמוכר בהן זכות י"ג מידות, ואף שכאן הכריע שלא כדעת הט"ז, כתב במשנ"כ לקמן (סי' תקפ"א ס"ק ד) לגבי יחיד האומר סליחות, שבסליחות שבהן נזכרות הי"ג מידות ידלג תיבות אלו.

[משנ"ב ס"ק ז]

לְהַשְׁתַּבַּח וְלְהַתְפַּאֵר¹⁹ וכו', לאמר שְׁאִינוּ מְתַעֲנֶה²⁰ וכו', מְקַבֵּל עַל עֲצָמָיו²¹.

19 ולכיון מי שמתפאר בצדקה שנותן, כתב הרמ"א (ירד סי' רמ"ט סי"ג) שלא די שאינו מקבל שכר, אלא אפילו מענישים אותו עליה, וכן הביא הדברי תורה (מותקאטש, מהר"ת אות פ"ב) את לשון הירושלמי (תנ"ג פ"ב ה"ב) לענין מי שמתענה ומפרסם תעניתו, שנענש על כך באופן חמור. 20 אכן, אם יוכל לומר באופן המשתמע לשני פנים, כתב הנוירח שמשון (על הט"ז ס"ק ח) שיעשה כן.

ואם כדי להסתיר את תעניתו רוצה לזרוק מאכל שהונש לו לאשפת, כתב הארחות חיים (ספינקא, ס"ק ה) בשם שו"ת יפה ללב (ח"ב אות ג) שאסור לעשות כן, משום שעובר בכך משום 'בל תשחית'. מאידך, השו"ת חמד (מערכת בל תשחית עמ' 455) בשם הגמי חיים (החב"ף) כתב שרשאי לזרוק בהצנע, משום שנחשב שזורך לצורך דבר מצוה.

21 והמתענה תענית שובב"ב, כתב הדרכי חיים (אות ק"ז) בשם הדברי חיים [מצאנז] שאינו צריך להצניע עצמו, כיון שמחויבים להתענות והדברי תורה (מותקאטש, ש"כ) כתב שגם תענית כזו יש להצניע מהציבור, שהרי חכמיתיה לתשובה על חטאיו ולכן צריכה להיות בהצנע, ולפיכך כתב שאין לעשות פרסום לדבר בקריאת ייחל, וכו'. והמתענה משום תשובה על חטאיו שטרדו לרבים, כתב בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קמ"ב) שיפרסם את הדבר, כדי שלא יחשושהו שעומד ברשעתו וגם שילמדו ממנו לשוב בתשובה.

סִימָן תַּקְסוֹ

דִּינֵי תַּעֲנִית צְבוּר

[משנ"ב ס"ק ג]

וְקָרִין וְיִתְלֵי בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה¹, הֵינּוּ כָּל תַּעֲנִית צְבוּר² וכו', וְכִי תִלְדִּי בְּנִים³ וגו' וכו', "ה' אל רחום ורחמן וגו'"⁴ וכו', אֵין אִמְרֵי אִוְתָן פְּסוּקִים עִם הַתְּקֵל⁵.

1 ובטעם קריאה זו בתענית ציבור, כתב המחזור ויטרי (סי' רע"ב) שענין היום הוא בקשת סליחה ורחמים, ובפרשה זו הרי ביקש משה רחמים על עם ישראל, ועוד, שבפרשה זו מבואר שנתענף ה' כש"ץ ההראה למשה רבינו סדר עבודת סליחה ומחילה וי"ג מידות של רחמים. והערך השלחן (סי' ב) ביאר, שכיון שרוב התעניות הן על חורבן בית המקדש, באה הקריאה לרמז שכשם שכיפר ה' על מעשה העגל ונתן לנו ליחות שניות, כן אנו מקווים שיכפר עונותינו ויבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן.

ובטעם קריאתה במנחה, כתב בספר מטעמים החדש (ח"ב תענית אות א) בשם לקוטי הפרדס שתפילת מנחה היא עת רצון, וגם אבותינו לא נענו אלא בתפילת מנחה כמו שכתוב מצחק 'לעת ערב', ובאליהו 'בעלות המנחה', וכן בדניאל וכן בעזרא. וראה מה שהביא (שם אות ב) עוד טעם בשם האבודרהם.

ואם התאחרו וקראו את הקריאה של שחרית אחרי חצות היום, כתב בשו"ת דבר יהושע (אורנגר, ח"ה סי' יז) שאין צריך לקרוא שנית.

שהרי כבר קראו אחרי חצות, אמנם, בשם הדברי יואל הביא שצריך לחזור ולקרוא גם במנחה, משום שהן שתי תקנות נפרדות, ותפילת מנחה צריכה קריאה בפני עצמה.

ולקרא את הקריאה של מנחה וכן את ההפטרה מיד אחרי חצות קודם ומן תפילת המנחה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ג) שבשעת ההקראת רשאים לעשות כן, שכן מבואר בגמ' (מגילה ל, ב) שמעיקר הדין ומן קריאה זו הוא אחר חצות.

2 ואם חלה התענית ביום שני או חמישי וטעה וקרא בפרשת השבוע, כתב השערי אפרים (שער ח ס"ק ו) שגם אם נזכר באמצע הקריאה אין מחזירים אותו, אמנם, אם חלה התענית בשאר ימי השבוע וטעה וקרא בפרשת השבוע, כתב השערי רחמים (על השערי אפרים שם, ס"ק ס"ה) בשם המקראי קודש, שצריך להפסיק ולקרא ייחל, ואפילו אם כבר החזירו את הספר תורה להיכל יש להוציאו ולקרא.

3 ואם הל' תשעה באב בשני וחמישי וטעה וקרא בפרשת השבוע, כתב השערי רחמים (שם) שחוזרים וקוראים כי תולדי.

4 ומה שמתחילים הציבור באמירת הי"ג מידות ב'השם השם' אף על פי שהוא אמצע פסוק ודברי מבורר בגמ' (מגילה כ"ב, א) ש'כל פסוקא דלא פסקיה משה אגן לא פסקינן ליה', כתב השערי אפרים (שער י ס"ה) בפתחי שערים (שם) שכיון שהציבור אומרים אותם בעל פה דרך תחינה ובקשה אין בזה משום 'כל פסוקא' וכו'. ומה שמפסיקים הציבור באמירת הי"ג מידות ב'ינוקה' אף על פי שהוא אמצע פסוק, ביאר בשו"ת תורת חיים (להגרי"ח זוננפלד, סי' נח) ש'ינוקה' פסק הקב"ה באמירת הי"ג מידות כשהראה למשה סדר בקשת הרחמים, ולפיכך גם לנו מותר להפסיק שם, ועוד, שהש"ץ משלים מיד את קריאת הפסוק בשליחותם, ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' ק"ח) כתב שהטעם הוא, כי ניתן כח לציבור להפסיק באמצע פסוק זה. הוסיף, שלכן גם באופן שאומרים הציבור י"ג מידות בתחילת הלילה לפני חצות, שבאופן זה אין הכטחה שאינן חחרות רקם, מי"מ מותר לפסוק ב'ינוקה', כי ניתן כח לציבור להפסיק באמצע הפסוק ולא מצד סגולת אמירת הי"ג מידות.

ולענין יחיד האומר י"ג מידות ביחידות ואומץ בניגון ובטעמים, האם רשאי לפסוק ב'ינוקה', ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקס"ג ס"ק יב).

5 ובטעם הדבר כתב הספר חסידים (סי' רג), משום שהקורא אינו רשאי לקרוא בלשון בקשה כפי שאומרים הקהל, אלא עליו לקרוא את הפסוקים כסיפור דברים אדוות מה שעשה משה.

[משנ"ב ס"ק ו]

אֵם קָרָא וְיִתְלֵי נְרָאָה לְשִׁאֵן מְתוּרִין אִתְּתָא⁶.

6 וגם באופן זה, כתב הכף הזדים (ס"ק יז) שמי"מ נראה שהרביעי יקרא את פרשת כוסף ראש החדש.

[ביה"ל ד"ה ואם]

סִימָן תַּקְסָה סִימָן ב'ז

7 שם מבואר, שאף על פי שאין גורים תענית על הציבור בראשי חרשים, מי"מ אם התחילו להתענות על צרה ופגע בהם ראש חודש, הרי אלו מתענים בו ומשלימים את היום בתענית.

[משנ"ב ס"ק ח]

דְּהוּא תְּדִיר⁸.

8 כדבריו מבואר שהמעלה של 'תדיר' מועילה לא רק להקדים את התדיר לאינו תדיר, אלא אף לדחות את האיני תדיר, ולכן קריאת פרשת השבוע שהיא תדירה דוחה את קריאת ייחל, וכתב בשו"ת קץ לחד (או"ח סי' קמ"ה) שכעין זה הביא המג"א (סי' תרפ"ד ס"ק ב) שמבואר בתוס' בסוכה (נ"ד, ב ד"ה ואמאי) [אכן, כשלאינו תדיר יש מעלה של פרסומי ניסא, כחבר התוס' בשבת (כ"ג, ב ד"ה הדר) שמעלת התדיר מועילה רק להקדים ולא לדחות (פמ"ג סי' תרפ"ד אי"א ס"ק ב).

הַלְבוּת מַעֲנִית סִימָן תַּקְסוּ

ביאורים ומוספים

משנ"ב ס"ק יב

ובשחלה התענית ביום שני או ביום חמישי אין שם חוב מנין שמתענים, כתבו השערי רחמים (על השערי אפרים ע"ה ס"ק סו) ובשו"ת אגרות משה (שם) שיקראו בפרשת השבוע, שאף שאינם יכולים לקרוא מענינא דיומא, מימ לא הפסידו את תקנת עזרא לקרוא בפרשת השבוע [כן נראה משמעות דברי המשנ"ב להלן (ס"ק ט"ז)], מאידך, בשו"ת אמרי יושר (ח"ב ס"י קכד) כתב שבאופן זה לא יקראו כלל בתורה.

משנ"ב ס"ק טז

עֲשֵׂה שְׂמֵחַ עַיִנַיִם (16) וכו', לֹא יֵאָמַר בְּרַבְתָּ יַעֲנִי (17).
(16) ואף אם עשרת המתענים אינם מתענים בעת עם ציבור זה, כתב האורח נאמן (ס"י ק"ט ס"ק יז) שמשמע מדברי השו"ע שיאמר השי"ח: 'ענני בברכה בפני עצמה.'

ואם אחד מעשרת המתענים כבר התפלל בעיבור ושמע ברכת 'ענני' תמוצא כאן רק כדי להשלים מנין, כתב בשו"ת בית דוד (ס"י ש"ב ד"ה אלפי) שאין השי"ח מברך 'ענני' בברכה בפני עצמה, משום שעשירי זה אינו עושה את השי"ח שליח עברו ונמצא שהם יחידים, וכתב הכף החיים (ס"ק לא) שיש להחמיר כדבריו.

(17) ואם בתחילת חזרת השי"ח לא היו עשרה מתענים, ואחרי שאמר השי"ח 'ירפאנו ה' נשלם מנין עשרה המתענים, הסתפק הפמ"ג (א"א ס"ק א) אם יאמר 'ענני' בברכה בפני עצמה. [נראה במשנ"ב לעיל (ס"י ק"ט ס"ק יח) מה הדין כשמתחילה היו עשרה ויצאו קודם 'ענני', או אחרי שכבר התחיל השי"ח לאומרו, או שנשלם מנין עשרה מתענים אחרי שכבר אמר 'ירפאנו?']

ומי שמסופק אם יוכל להשלים את התענית, כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדורת ח"ב ס"י טז) שרשאי להיות שי"ח ולומר 'ענני' בברכה בפני עצמה, שהרי גם אם יאכל לאחר מן מ"מ בעת הוא מחויב בתענית.

משנ"ב ס"ק טז

בְּכַרְכְּתָּ קִלְתָּ לְנוֹ (18).
(18) והנהגים כן, כתב בשע"ח לעיל (ס"י חקסה ס"ק י) שמימי אם הוא יחיד לא יאמר את הסליחות באמצע התפילה, משום שהוא הפסק.

משנ"ב ס"ק יז

הִנֵּה הַמְּנַקֵּה הַתְּנַקֵּה (19).
(19) ובשעת הדין שרצים להקדים לומר סליחות לפני התפילה, דעת הגר"ש אלישיב (אש"י ישראל פמ"ד הע' לט) שרשאים לעשות כן, ובסוף הסליחות יאמרו קדיש 'יתקבל' בזמנה לסליחות שב"מ הרחמים.

משנ"ב ס"ק יח

שָׂאֵין עוֹמֵד לְקָרֹת וְכוּ (20). עֵץ בְּמִנְיָן אֲבָרְקָהּ דְּדִנְקָא בְּמִנְיָהּ (21).

(20) והאם מותר לכבד בהגבהה או גלילה את זה שאינו מתענה, כתב המטה אפרים (ס"י תרכ ס"ד) שמותר לכבד באלו את מי שאינו מתענה. מאידך, הערוך השלחן (ס"י קל"ה ס"ד) כתב שגם בדברים אלו [וכן בהוצאת ספר תורה או בהכנסתו] לא יכבדו את מי שאינו מתענה. ולנבי 'בעל קורא' שאינו מתענה, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק כא).

(21) וחולה שצריך לאכול ורוצה לעלות לתורה בקריאה שהיא מחמת התענית (ולא מחמת סיבות אחרות כקדושת היום ביום כיפור או בשני חמשים). כתב בשו"ת המרחשת (ח"א ס"י יד אות ד) שאם יאכל פחות פחות מבשיעור נחשב כמתענה ורשאי לכתחילה לעלות לתורה, וכן דעת הגר"ש ארי"ע (שמת אברהם ס"י תקנ"ט ס"ק ב) וס"י תר"ט ס"ק טז, ששי"ב פליט הע' קכ"ב). ואף מנין של עשרה חולים האובלים פחות פחות מבשיעור, דעת הצי"ץ אליעזר (שמת אברהם שם בהגהות) שקוראים 'יחלי' אפילו במנחה. וראה מה שכתבנו לקמן (ס"י תרכ ס"ק ח).

צְדָקָה בְּמִנְיָהּ דְּתַעֲנִיתָ (9) וכו', שְׂלֵא בְּחִזְקָתָּ הַשִּׁי"ח הַתְּפִלָּה (10).

(9) ומבאר בשו"ע (יר"ד ס"י ר"ב ס"ב) שבתענית מחלקים מוונות לעניים, וכל תענית שאכלו העם ולנו אחריה מבלי לחלק את הפת הפירות לעניים הרי אלו כשופכי דמים, אך אם התאחרו מלחלק את המעות או החטים אינם כשופכי דמים. וביאר רש"י (סנהדרין לה, א) שרגילים היו בליל התענית לאסוף צדקה לעניים והיו עיני העניים נשואות לכך, ולכן אם לא יחלקו במצאי התענית את שאספו להם נמצאו העניים רעבים, שהרי לא הבינו לעצמם אוכל אחר, ולפיכך הרי אלו כשופכי דמים. אכן היינו דוקא במקום שרגילים לחלק פת או פירות שהם דברים המוכנים לאכילה. אך במקום שרגילים לחלק מעות או חטים, אינם נחשבים כשופכי דמים, כיון שאי אפשר לאוכלם מיד, ולא על זה סמכו העניים לאכול במצאי התענית. ובזמן הזה שמצוי לקנות על ידי המעות פת מהנחתום, כתב הבית מאיר (שם) שגם במעות יש לחוש ולא להתעבב מלחלקן, כיון שהעניים סומכים עליהן שיקט בהן פת.

(10) וכן בימים שני חמישי שנהגו הגבאים לאסוף מעות לקערה, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ט) שלא יעשו כן בשעת קריאת התורה, שהרי מבלבלים בכך את הציבור שלא יוכלו לשמוע את הקריאה שהיא מתקנת עזרא.

משנ"ב ס"ק יז

עֲשֵׂה כְּבִית־הַתְּנַקֵּת דְּנִקְאָא (11) וכו', אֵין שָׁם מְתַעֲנִים נֶקַּ שְׂבָעָה (12) וְהַשֹּׁאֵר אֵינֶם מְתַעֲנִים (13), הַצֵּינִי שְׂהֵם חוֹלִים (14) וכו', וְלִקְרֹת יִתְקַל (15).

(11) אמנם לענין מנין שחלק מהם כבר שמעו את הקריאה, כתב בב"ה"ל לעיל (ס"י קמ"ג ס"א ד"ה בפתוח) בשם הר"ן (מגילה ג, א ברפי הרי"ף) שדי ברוב עשרה שצריך לא שמעו.

(12) ואף שנהגים כדעה זו [ראה להלן], מימ כיון שיש מחלוקת אם קוראים 'יחלי' כשאין שם עשרה המתענים [ראה שע"ח (ס"ק טז)], כתב הכף החיים (ס"ק לב) שאם אפשר לחזור אחר עשרה המתענים, יש לעשות כן.

ובמנין המתקיים בתענית האם יש לברר אם יש עשרה מתענים, כתב המטה אפרים (ס"י תרכ ס"י) שבסתם מנין בתענית הקבועה לציבור וכגון תענית מארבעה הצומות, מן הסתם יש עשרה מתענים.

(13) ובטעם החילוק בין ארבעה צומות לשאר תענית ציבור, כתב בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ד ס"י ק"ג) שארבעת צומות הם ימי תענית של כל ישראל מחיוב הרבנן [ולכן גם מי שמתור לו לאכול, על כל פנים לא יאכל יותר מכפי הצורך]. ולפיכך המיעוט שאינם מתענים בטלים ברוב, כיון שאף הם בכלל החיוב ונחשב שכולם מתענים, ואילו בשאר תעניות המיעוט אינם בכלל החיוב ולכן אי אפשר לבטלם ברוב. שאין כח בביטול ברוב להוסיף על המספר.

(14) ומלשון זה די"ק בשו"ת פרי השרה (ח"ג ס"י קס"ו-קע"ט) שדוקא כשאינם מתענים מחמת חולי וכו' בטל המיעוט ברוב, אבל אם אינם מתענים מחמת שהוא דבר קל אצלם, הרי הם כמי שאינם, ואין לקבוע ברכת 'ענני' ולקראו 'יחלי' אלא אם כן יש עשרה המתענים. [נראה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ד ס"י נו) שלפי הסברא (שהובאה לעיל בשם האגרות משה) שהמיעוט בטל ברוב מחמת שהוא יום המחויב בתענית, לכאורה אין מקום לחילוק זה, המיעוט בטל ברוב בכל אופן].

ובתענית ציבור נדחית, כתב בשו"ת צפנת פענח (ח"ב ס"י לא) שאין די ברוב מנין, אלא צריך שיהיו דוקא עשרה המתענים [חוץ מתשעה באב שדי ברוב מתענים, כששתשעה באב נדחה התענית אינו משום השלמות].

(15) ולמעשה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שהמנהג הוא שקוראים 'יחלי' אם יש רוב מתענים.

הלכות תענית בימן תקבו

באר הגולה מב

והקשו עליהם, והרא"ש ישב קשינתם, הלכך למנהג הראשונים שומעין. ומיהו, היבא שגוררים תענית שלא לשום צורך ואלא לשוב בתשובה. (יא) ויש נוהגים לדונו בתענית צבור לענין 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' וקריאת 'יחזקאל', (יב) *ונגיש הנוהגים לדונו (ג) בתענית יחיד שאף שליית צבור אינו אומר 'עננו' אלא ב'שומע הפלה' אין מוציאין ספרותה: ג ט' אין שליית צבור אומר 'עננו' ברכה (יג) בפני עצמה (יד) אלא-אם-כן יש בבית-הכנסת (ד) (ז) (טו) עשרה שמתענין, ואפלו אם יש בעיר עשרה שמתענין, כיון שאין בבית-הכנסת עשרה שמתענינים לא: ד' נוהגים לתרבות סליחות (טו) בברכת (ה) 'סלח לנו'. ויש שאין נוהגים לומר סליחות עד אחר סיום י"ח ברכות, וכן הנהיגו הקדמונים בארץ-ישראל, (ז) והוא המנהג הנכון: ה' למתענית צבור, שליית צבור שאינו מתענה (ו) (ח) לא יתפלל: ו' מ"ש מ"י שאומר (ט) שאין עומד לקרות בתורה בתענית צבור (כ) מי שלא

הקשו עליהם, והרא"ש ישב קשינתם, הלכך למנהג הראשונים שומעין. ומיהו, היבא שגוררים תענית שלא לשום צורך ואלא לשוב בתשובה. (יא) ויש נוהגים לדונו בתענית צבור לענין 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' וקריאת 'יחזקאל', (יב) *ונגיש הנוהגים לדונו (ג) בתענית יחיד שאף שליית צבור אינו אומר 'עננו' אלא ב'שומע הפלה' אין מוציאין ספרותה: ג ט' אין שליית צבור אומר 'עננו' ברכה (יג) בפני עצמה (יד) אלא-אם-כן יש בבית-הכנסת (ד) (ז) (טו) עשרה שמתענין, ואפלו אם יש בעיר עשרה שמתענין, כיון שאין בבית-הכנסת עשרה שמתענינים לא: ד' נוהגים לתרבות סליחות (טו) בברכת (ה) 'סלח לנו'. ויש שאין נוהגים לומר סליחות עד אחר סיום י"ח ברכות, וכן הנהיגו הקדמונים בארץ-ישראל, (ז) והוא המנהג הנכון: ה' למתענית צבור, שליית צבור שאינו מתענה (ו) (ח) לא יתפלל: ו' מ"ש מ"י שאומר (ט) שאין עומד לקרות בתורה בתענית צבור (כ) מי שלא

שערי תשובה

באר היטב

[7] עשרה. עכ"ט. ועין במח"כ בשם מהר"ם פ"ח תכ"ב פת"ש פ"ח שאין זה אלא ת"ש ששקל קבלי עליהם על כל צדקה שליית, אצל ד"ר צוטנר דמדבר קבלה מרוב,

בשאר גזרות תענית על מדינה מתקנת אז אין דוחין פרשת שבוע מפני יחזקאל. ונ"ל דהתענית שגזרו מהיגי שלש הארצות בצדוף המאנים להתענות בכל כי סיון מש לקרות יחזקאל אפלו בשבת כיום ב' או ה', שמתענית זה הוא קבוע יותר

מבחיב דאחר פסח וסכות, ט"ו, וכ"כ ל"ח: (ג) בתענית יחיד. ונראה נהגו כן לפשר בין הדעות קורין במנחה ונראה דאז מרבין קצת בסליחות. ועין ט"ו ומ"א: (7) עשרה. נ"ל דאם יש בהם א' שאינו משלים לא יאמרו ענו. מ"א. ומ"מ יאמר אותו בש"ח כיון שהוא ת"ע. ועין סימן ת"ו: (ה) סלח. ואם שבת לומר עד שגמר ברכת סלח, יאמר הסליחות אחר הפלה י"ח, מ"א. ויכולים לומר הסליחות אפלו אין עשרה שמתענינים. ועי' סימן תצ"ב מ"ש. ונראה סליחות ודוים, אצל לפסח אמתה וענו וא"ט אין לומר אלא לאחר התפלה, אחרונים: (י) לא יתפלל. נ"ל דאם ארע ע"צבר לפני

טבחיב דאחר פסח וסכות, ט"ו, וכ"כ ל"ח: (ג) בתענית יחיד. ונראה נהגו כן לפשר בין הדעות קורין במנחה ונראה דאז מרבין קצת בסליחות. ועין ט"ו ומ"א: (7) עשרה. נ"ל דאם יש בהם א' שאינו משלים לא יאמרו ענו. מ"א. ומ"מ יאמר אותו בש"ח כיון שהוא ת"ע. ועין סימן ת"ו: (ה) סלח. ואם שבת לומר עד שגמר ברכת סלח, יאמר הסליחות אחר הפלה י"ח, מ"א. ויכולים לומר הסליחות אפלו אין עשרה שמתענינים. ועי' סימן תצ"ב מ"ש. ונראה סליחות ודוים, אצל לפסח אמתה וענו וא"ט אין לומר אלא לאחר התפלה, אחרונים: (י) לא יתפלל. נ"ל דאם ארע ע"צבר לפני

באר היטב

משנה ברורה

* ויש נוהגים לדונו בתענית יחיד. קטב בשערי אפרים: בתענית מיוחדת הצדיקים כגון ד' באדר וכו' אף אם יש עשרה מתענין, וכן הסבירם המתענין בקרב"ס אף אם יש שם עשרה, לא יקרא יחזקאל, ומכ"ל-שכן הנוהגים להתענות בשני וחמישי של כל השנה או בפרשת שבועים, וכן מה שנהגין התבירות קדושות ששכל ע"ד לבחור לעצמם יום אחד לקבוע בו תענית ואמרים סליחות, אף-על-פי שישוין בן בכל שנה בקביעות אין להם לקרות יחזקאל, עד כאן לשונו. ובקצת מקומות נהגין

הוא אותם שאין מתענים, מה שאין בן בשאר גזרות תענית על מדינה מתקנת, אז אין דוחין פרשת השבוע מכל יחזקאל, והוא הדין תענית של כי סיון כפי"ן יש לקרות יחזקאל אף בשחרית אפלו קשתל כיום שני וחמישי, שמתענית זה הוא קבוע ונתפשט יותר בישראל משני וחמישי דאחר פסח וסכות [ט"ו ול"ח]. ונראה לי, שסיום שמתענית של כי סיון אינו קבוע כל"כך, שמתענים בו רק יחידים, וכן תענית בה"ב שאחר פסח וסכות, דונו כשאר

תעניתים, ואין דוחין פרשת השבוע בשחרית ולערב קורין יחזקאל, ואם חל כי סיון בקרב שבת, שנהגין שלא להשלים תענית רק עד שעה שצ"צאו בבית-הכנסת, (ט) צריך עיון לענין 'עננו' אף יעשה וגם לענין קריאת התורה בצבור במנחה: (יא) יש נוהגין לדונו בתענית צבור לענין 'עננו' וכו'. הנו דהשליית צבור יאמר 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' בשחרית ובמנחה וכן יחזקאל, ואם חל כיום שני וחמישי, לדעת הג"ה לעיל אין דוחין פרשת השבוע: (יב) ויש וכו'. וליי זה, ערב ראש חודש שקורין יום-כפור קטן, שנהגין במקומות קדומות להתענות, שהוא משום תשובה, לענין ברכת 'עננו' ולענין קריאת יחזקאל (י) פלו במנהג המקומות, (יא) ויש מקומות שנהגין לקרות בו 'יחזקאל' וכו' לומר 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' במנחה ולא בשחרית משום דבמנחה מרבין בסליחות ודוים, (יג) ואין למחות ביד הנהגין כן דמש לקן על מה שישמכו, (יג) אכן במקום שאין מנהג אין לקרות יחזקאל אף במנחה, וכן השליית צבור לא יאמר 'עננו' רק ב'שומע הפלה'. מנהג לסת עקנה במנחה דמתענית, דאגרא דתעניתא צדקתא, ויש נוהגין לשער מה ששנה אוכל כיום תענית למן לענינים בערב [א"ר]. וכן נוהגין בקצת מקומות לסת כפר גוש. ומכל מקום יראה לעשות בן שלא בהנחת הש"ץ תפלה¹⁴⁰, כי מבבלין וצריך לשמע להשי"ן [פמ"ג]: ג (יג) בפני עצמה. אצל יאמרנה ב'שומע הפלה' (י) כשאר יחיד כיון שהוא תענית צבור: (יד) אלא-אם-כן יש בבית-הכנסת וכו'. ולענין קריאת יחזקאל בשחל התענית צבור בשני וחמישי, אף-על-פי שדוחין פרשת השבוע לית בן ברכה לבטלה (דמנהג צנזר לקרות בשני וחמישי), אמרנו כי כש"ש ששה בבית-הכנסת קורין יחזקאל, מה שאין כן במנחה צריך עשרה בבית-הכנסת, והוא הדין שחרית כשחל בראשון-שלישי-דביעי-ששי, צריך עשרה בבית-הכנסת וקרא¹⁴¹ [א"ר ופמ"ג]. ויש אומרים שבתענית צבור (טו) של ארבעה עומות כיון דמדבר קבלה הם, אפלו אין שם מתענים רק שבעה¹⁴² (השאר אינם מתענים¹⁴³), דאניו ששה ח'לים¹⁴⁴, וכולים לקבוע ברכת 'עננו' וקורות יחזקאל¹⁴⁵ [שע"ת ע"ש]: (טו) עשרה שמתענים¹⁴⁶, ואם יש (טו) בהם אחד (ח) שאינו משלים, לא יאמר ברכת 'עננו'¹⁴⁷: ד (טו) בברכת 'סלח לנו'¹⁴⁸. מיהו, יאל נחום שמוך' וכיוצא בו שאינו מענין סליחות עין לא יאמרו עד אחר התפלה, ואם שבת לומר הסליחות עד שגמר ברכת 'סלח לנו', יאמר הסליחות אחר תפלה שמונה-עשרה [מ"א]: (יז) והוא המנהג הנכון¹⁴⁹, וכן הסימום האחרונים: ה' (יח) לא יתפלל. ואם ארע שצבר לפני תפלה, (יח) יאמר ב'שומע הפלה' 'עננו' כיום צום התענית הנה', (יט) והוא הדין אם אין שליית צבור אחר, מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה כמה שיתבטלו לשמע קדיש וקריאה וברכה: ו' (יט) שאין עומד לקרות וכו'¹⁵⁰, עין במגן אבן-השן דווקא במנחה¹⁵¹, אצל בשחרית סגר לעלות, אף-על-פי שדוחין פרשת השבוע וקורין יחזקאל, מכל מקום על-כל-פנים הלא קוראין בתורה בלא התענית, אלא-אם-כן התענית במקצת שבוע. (כ) ויש מאחרונים שמתקנין עליי בזה, ומכל מקום בדיעבד אם קראוהו לכלי עלמא יעלה: (כ) מי

הוא אותם שאין מתענים, מה שאין בן בשאר גזרות תענית על מדינה מתקנת, אז אין דוחין פרשת השבוע מכל יחזקאל, והוא הדין תענית של כי סיון כפי"ן יש לקרות יחזקאל אף בשחרית אפלו קשתל כיום שני וחמישי, שמתענית זה הוא קבוע ונתפשט יותר בישראל משני וחמישי דאחר פסח וסכות [ט"ו ול"ח]. ונראה לי, שסיום שמתענית של כי סיון אינו קבוע כל"כך, שמתענים בו רק יחידים, וכן תענית בה"ב שאחר פסח וסכות, דונו כשאר תעניתים, ואין דוחין פרשת השבוע בשחרית ולערב קורין יחזקאל, ואם חל כי סיון בקרב שבת, שנהגין שלא להשלים תענית רק עד שעה שצ"צאו בבית-הכנסת, (ט) צריך עיון לענין 'עננו' אף יעשה וגם לענין קריאת התורה בצבור במנחה: (יא) יש נוהגין לדונו בתענית צבור לענין 'עננו' וכו'. הנו דהשליית צבור יאמר 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' בשחרית ובמנחה וכן יחזקאל, ואם חל כיום שני וחמישי, לדעת הג"ה לעיל אין דוחין פרשת השבוע: (יב) ויש וכו'. וליי זה, ערב ראש חודש שקורין יום-כפור קטן, שנהגין במקומות קדומות להתענות, שהוא משום תשובה, לענין ברכת 'עננו' ולענין קריאת יחזקאל (י) פלו במנהג המקומות, (יא) ויש מקומות שנהגין לקרות בו 'יחזקאל' וכו' לומר 'עננו' בין 'גואל' ל'רופא' במנחה ולא בשחרית משום דבמנחה מרבין בסליחות ודוים, (יג) ואין למחות ביד הנהגין כן דמש לקן על מה שישמכו, (יג) אכן במקום שאין מנהג אין לקרות יחזקאל אף במנחה, וכן השליית צבור לא יאמר 'עננו' רק ב'שומע הפלה'. מנהג לסת עקנה במנחה דמתענית, דאגרא דתעניתא צדקתא, ויש נוהגין לשער מה ששנה אוכל כיום תענית למן לענינים בערב [א"ר]. וכן נוהגין בקצת מקומות לסת כפר גוש. ומכל מקום יראה לעשות בן שלא בהנחת הש"ץ תפלה¹⁴⁰, כי מבבלין וצריך לשמע להשי"ן [פמ"ג]: ג (יג) בפני עצמה. אצל יאמרנה ב'שומע הפלה' (י) כשאר יחיד כיון שהוא תענית צבור: (יד) אלא-אם-כן יש בבית-הכנסת וכו'. ולענין קריאת יחזקאל בשחל התענית צבור בשני וחמישי, אף-על-פי שדוחין פרשת השבוע לית בן ברכה לבטלה (דמנהג צנזר לקרות בשני וחמישי), אמרנו כי כש"ש ששה בבית-הכנסת קורין יחזקאל, מה שאין כן במנחה צריך עשרה בבית-הכנסת, והוא הדין שחרית כשחל בראשון-שלישי-דביעי-ששי, צריך עשרה בבית-הכנסת וקרא¹⁴¹ [א"ר ופמ"ג]. ויש אומרים שבתענית צבור (טו) של ארבעה עומות כיון דמדבר קבלה הם, אפלו אין שם מתענים רק שבעה¹⁴² (השאר אינם מתענים¹⁴³), דאניו ששה ח'לים¹⁴⁴, וכולים לקבוע ברכת 'עננו' וקורות יחזקאל¹⁴⁵ [שע"ת ע"ש]: (טו) עשרה שמתענים¹⁴⁶, ואם יש (טו) בהם אחד (ח) שאינו משלים, לא יאמר ברכת 'עננו'¹⁴⁷: ד (טו) בברכת 'סלח לנו'¹⁴⁸. מיהו, יאל נחום שמוך' וכיוצא בו שאינו מענין סליחות עין לא יאמרו עד אחר התפלה, ואם שבת לומר הסליחות עד שגמר ברכת 'סלח לנו', יאמר הסליחות אחר תפלה שמונה-עשרה [מ"א]: (יז) והוא המנהג הנכון¹⁴⁹, וכן הסימום האחרונים: ה' (יח) לא יתפלל. ואם ארע שצבר לפני תפלה, (יח) יאמר ב'שומע הפלה' 'עננו' כיום צום התענית הנה', (יט) והוא הדין אם אין שליית צבור אחר, מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה כמה שיתבטלו לשמע קדיש וקריאה וברכה: ו' (יט) שאין עומד לקרות וכו'¹⁵⁰, עין במגן אבן-השן דווקא במנחה¹⁵¹, אצל בשחרית סגר לעלות, אף-על-פי שדוחין פרשת השבוע וקורין יחזקאל, מכל מקום על-כל-פנים הלא קוראין בתורה בלא התענית, אלא-אם-כן התענית במקצת שבוע. (כ) ויש מאחרונים שמתקנין עליי בזה, ומכל מקום בדיעבד אם קראוהו לכלי עלמא יעלה: (כ) מי

שער הציין

(ט) פרימגדים: (י) טגראברנס וש"א: (יא) ט"ו וש"א, וכל זה לשמשלימין התענית עד הערב [פמ"ג]: (יג) ט"ז: (יד) טגראברנס וש"א: (יז) כן משמע מבוור הגר"א וכן משמע בתשובת הרשב"א סימן פא, דלא כפרימגדים שמתקפס בזה: (טו) והאלה רבה פרימגדים ה"ל על-פרחה דלא סבירא להו הכי, דהא הם לא קאי אסתם תענית צבור דהיה לא היה דוחין פרשת השבוע פי אם על ד' עומות, וכן פת"י אדם משמע דלא סבירא לה פ"ן: (טז) טגראברנס וש"א: (יח) והוא הדין אחר שלא קבל עליי מעבוד יום את התענית [פמ"ג], ואינו קאי אר' תעניתים דהיה לא צריך קבלה: (יח) טגראברנס ואלה רבה וסמ"א, דלא כט"ז. והנה פת"י אדם מהב דטעות סופר הוא במגן אבן-השן מה שכתב ב'שומע הפלה', אלא דבשעת הדחק נכלל לסתף על השור דיוכל לומר 'עננו', אצל האכת במחצית השקל דהפגון אברנס עשה חרצה בזה, וכן משמע באלה רבה פרימגדים: (ט) טגראברנס וש"א, דלא כט"ז. באמת אמתקא, דלו יהי דחדין שאינו יכול לומר 'עננו' ככל אפלו ב'שומע הפלה', מכל מקום זה צריך משאל יתפלל לכל היבטלו לשמע קדיש וקריאה וברכה: (כ) עין באלה רבה ובמאמר טר"כ:

